

Katedra: Katedra geografie

Studijní program: B1301 Geografie

Studijní obor: Geografie se zaměřením na vzdělávání (dvouoborové), Informatika se zaměřením na vzdělávání

Druhý domov

Second home

Bakalářská práce: 12–FP–KGE– 029

Autor:

Michaela KLEMENCOVÁ

Podpis:

Vedoucí práce: RNDr. Jaroslav Vávra, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
42	10	4	4	17	1

V Liberci dne: 26. 4. 2012

Čestné prohlášení

Název práce: Druhý domov
Jméno a příjmení autora: Michaela Klemencová
Osobní číslo: P09001244

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 26. 4. 2012

Michaela Klemencová

Anotace

Tématem bakalářské práce je druhý domov. Cílem je vytvořit ucelený náhled na druhý domov. V teoretické části se práce zaměřuje na pojem druhý domov a na procesy a pojmy, které s tímto pojmem souvisejí. Snahou je osvětlit, co všechno hraje důležitou roli v tom, abychom místo mohli nazvat druhým domovem. V praktické části je prováděn výzkum pomocí několika specifických metod, který si klade za cíl, zjistit jak různí lidé vnímají prostředí a jaký je rozdíl mezi lidmi, kteří v místě žijí delší dobu a mezi těmi, kteří se do místa přistěhovali nedávno. Jako zájmové území bylo stanoveno město Liberec.

Klíčové pojmy

Domov, identita, místo, vnímání místa, mentální mapy

Annotation

The theme of this bachelor is a second home. The aim is to create comprehensive view of second home. Theoretical part of this work focuses on the term second residence, on the processes and terms that relate to this term. The aim is to shed light on what plays an important role in that place we could call a second home. Practical part of this work includes a research, which using several specific methods, which aims to find out how different people perceive the environment and what is the difference between people who live in the place for a long time and those, who have recently move in to the place. City Liberec was chosen as area of interest.

Keywords:

Home, identity, place, sense of place, mental maps

Poděkování

Chtěla bych poděkovat především RNDr. Jaroslavu Vávrovi Ph.D. za trpělivost, kterou se mnou měl, za odborné rady a komentáře, bez nichž by tato práce nikdy nenabyla takovéto podoby. Dále bych chtěla poděkovat rodině za finanční podporu, bez které bych nemohla studovat a dostat se až tak daleko. A v neposlední řadě rodině, přátelům a kolegům studentům za psychickou podporu během studia.

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Teoretická část.....	11
2.1. Co je to domov.....	11
2.1.1. Druhý domov a druhé bydlení.....	13
2.2. Vztah jedince a místa.....	14
2.2.1. Image.....	15
2.2.2. Identita.....	17
2.2.3. Zsvěcenost.....	19
2.3. Vnímání místa.....	21
2.3.1. Prvky image podle Lynche (2004).....	21
2.3.2. Chápání místa podle Tuana.....	23
2.3.3. Vnímání místa podle Relpha.....	24
2.3.4. Vnímání místa podle Goulda.....	25
3. Praktická část.....	27
3.1. Mentální mapování.....	28
3.1.1. Trocha teorie o mentálních mapách.....	28
3.1.2. Výsledky analýzy mentálních map.....	29
3.2. Interview.....	31
3.2.1. Prezentace výsledků z interview.....	31
3.2.2. Závěr.....	34
3.3. Identifikace fotografií.....	34
3.3.1. Závěr.....	37
4. Závěr.....	38
4.1. Porovnání s osobní zkušeností.....	38
5. Seznam použitých zdrojů.....	40
6. Přílohy.....	42

1. Úvod

V úvodu práce by bylo dobré vysvětlit, proč jsem si toto téma vybrala. Téma jako takové se zabývá problematikou domova. Toto téma je mi velice blízké, protože stejně jako mnoho mých kolegů studentů se i já setkala se situací, kdy bylo nutné odejít z domova do nového, neznámého místa, které dnes, po několika letech považuji také za svůj druhý domov. A vzhledem k zaměření mého studia na geografii bylo velmi vyzývavé se do toho tématu „prokousat“ hlouběji.

Domov je velmi složité téma, protože na něj lze pohlížet z mnoha úhlů. Domov nikdy nebude něco jednoznačného, protože každý si pod tímto pojmem představí něco jiného, což znamená, že je to velmi subjektivní. V mé práci se snažím na domov nahlížet objektivně, ale i tak se nevyhnu tomu, abych rozlišovala podle kategorií. Každý domov vnímá a zažívá jinak, což pak činí různé rozdíly, avšak domov by pro různé skupiny měl obsahovat různé prvky, měl by být jiný pro ženy a muže, pro mladé a staré, pro usedlíky a nově příchozí do místa.

I geografii můžeme pozorovat různé náhledy na domov. V 70. a 80. letech ovlivňuje geografii marxismus. Například podle Blunt, Wills (2000, s. 77) „Lefebvre rozlišuje mezi jednotlivými prostorovostmi, zaměřuje se přitom na prostorovost v praxi, reprezentaci prostoru a reprezentační prostory v následujícím způsobu:

- Územní zkušenost (*spatial practice*) zahrnuje produkci, reprodukci, specifická místa a územní označení charakteristická pro každou sociální formaci.
Místa, okolí a prostředí, skrze které je produkováno a reprodukováno sociální život.
- Zpodobnění místa (*representations of space*) je vázáno ve vztahu k produkci a jiným „objednávkám“, které tento vztah předepisuje a tedy k poznání, znamením, kódům a k „přímým“ vztahům. (Prostor vědců, projektantů, urbanistů a sociálních inženýrů.)
Cesta, pomocí které jsou moc, znalosti a prostorovost vlivných vepsány do místa.
- Reprezentativní prostory (*representational spaces*) vyjadřuje komplex, symbolismus, někdy kódovaný, někdy ne, podtrhující utajovaný nebo ilegální stranu sociálního života, jakož i v umění.
Proti-hegemonní místa, která poskytují výzvy převládajícímu uspořádání.“

Z toho vyplývá, že domov je chápán jako místo sociální reprodukce, místo, kde se reprodukuje pracovní síla, kde dělníci jedí, spí, bydlí a odpočívají.

Humanismus se zaměřuje na lidského činitele a jeho kreativitu. Což potvrzuje Entirkin a Tepple (2005, s. 31), kde citují Leye „Jak David Ley píše: <Humanistický pohled se snaží mluvit jazykem lidské zkušenosti, k oživení města a jsou to lidé, kteří představují moderní hodnoty tím, jak pronikají dovnitř skrze tvorbu, předělávání a uchopením místa.> K dosažení toto cíle potřebuje důraz na jedince jako tvůrce a interpreta významu.“ Domov je chápán jako místo plné významů a odkazů, jako vztah lidí a prostředí, jako vlastní svět.

Jak tvrdí Blunt, Wills (2000, str. 91) „Od konce 70. let práce feministických geografů odhalila propojení mezi pohlavím a geografii a kriticky rozebírá pohlavní nerovnost v geografickém pojednání (vědomosti o světě) i ve vědní geografii. Feminističtí geografové oslovují různé cesty, ve kterých jsou pohlaví a geografie vzájemně jmenované.“. Feminismus odlišuje chápání domova podle pohlaví. Domov je místo odpočinku od reálného světa, místo empatie, lásky, emocí a péče, o který se stará žena. Kulturní geografie chápe domov jako místo, kde je zakořeněná identita v prostoru a čase.

Domov je něco, s čím se člověk setkává dnes a denně, stává se součástí jeho každodenní zkušenosti, a přesto si ho většina lidí málo uvědomuje. Domov je neoddílnou součástí našeho života, ve většině případů se do něj narodíme, vyrůstáme v něm, odcházíme z něj, utváříme si nový domov a to možná i několikrát za život a stárneme v něm. Domov s námi byl i v historii, kdy se pračlověk ubytovával v jeskyni a nebral jeskyni za pouhý přístřešek, bylo to místo bezpečí, kde se upravovalo jídlo, stěny se zdobily malbami, vychovávala se nová generace. A v průběhu let se z jeskyně stal dům a z domů se utvořilo město.

Záměrem mé práce je objasnit pojem domov z geografického hlediska. Pomocí dostupné literatury zjistit a rozvést, co všechno hraje důležitou roli při tvorbě domova, proto se teoretická část věnuje spíše domovu jako takovému než druhému domovu, ale abychom mohli blíže pochopit druhý domov, je nutné rozumět domovu jako takovému.

Cílem práce, hlavně praktické části, je zaměřit se na to, jak se ve skutečnosti chovají lidé v reálném světě, jak se začleňují do prostředí a jaký je rozdíl mezi usedlíky narozenými v místě a lidmi, kteří se do místa přistěhovali a nějaký čas zde žijí. Budou se závěry

shodovat a je možné, aby lidé, co žijí v místě několik let, vnímali místo stejně jako lidé, kteří se zde narodili? K zjištění této otázky vypracuji průzkum, který bude založen na mentálních mapách a interwiev s obyvatelstvem.

V závěru práce se věnuji srovnání teorie a praxe. Zda se tyto dvě části podporují nebo se rozcházejí.

Těším se, že moje práce bude určitým přínosem třeba pro budoucí studenty geografie, kteří by mohli tuto práci ještě rozvést, nebo i pro někoho jiného koho by mohlo toto téma zajímat a doufám, že po přečtení práce budou tito lidé obohaceni o nové zkušenosti.

2. Teoretická část

2.1. *Co je to domov*

Než se začneme zabývat pojmem druhý domov, bylo by dobré definovat, co takový domov vlastně představuje. Co si tedy můžeme představit pod pojmem domov? Je to dům, kde jsme vyrůstali, místo kde právě žijeme, město ve kterém se nachází naši příbuzní nebo celá Česká Republika? Z toho vyplývá, že domov je speciálním druhem místa, které není jednoduché obecně popsat, protože každého člověka může mít toto místo jinou podobu (záleží na individuální zažité zkušenosti, na věku, pohlaví, identitě s místem, vzdělání apod.), ale určité znaky domova můžeme pozorovat ve všech jeho podobách.

V knize Domov autorek Alison Blunt a Robyn Dowling (2006, s. 22-29) je domov charakterizován třemi složkami.

- *Materiální a nehmatatelný domov*

První složka zahrnuje jak materiální i metaforickou podobu domova. Domov samozřejmě musí mít nějakou místopisnou podobu, do které si dotyčný domov promítá. Může to být dům, místnost, byt, nebo přístřešek, ale důležité je například i to, kde se domov nachází, v jaké čtvrti, městě, nebo státě. Ale samotná materiální forma k pocitu domova nestačí. Domov tvoří i jeho nehmatatelná složka v podobě osobních a sociálních významů. Domov je vlastně zároveň soubor pocitů, je tvořen sociálními a emociálními vztahy. Důležitý je i vztah mezi hmatatelnou a nehmatatelnou formou domova, jedno bez druhého domov netvoří.

- *Identita a moc*

Další důležitou složkou je identita, které je věnován samostatný úsek práce. Každý člověk se musí s domovem identifikovat, ztotožnit se s ním. Pro každého domov představuje nějakou jinou hodnotu. Pro děti může jejich domov znamenat odrazový můstek do nového života, pro ženu může domov představovat práci (ženy v domácnosti) nebo „hnízdo“, místo usazení a přivedení rodiny. Identita je velmi individuální věc.

Jak Blunt, Dowling (2006, str. 24) píše „Domov jako místo a pomyslná představa identit – lidský smysl pro sebe-sama je spřízněn a produkován zažitou a imaginativní zkušeností

domova. Tyto identity a domovy jsou pro změnu produkovány a vyjádřeny pomocí mocenských vztahů.“ To se v domově projevuje pomocí tzv. mocenské geometrie (power geometry), což znamená, že lidé mají rozlišný vztah a zkušenost k domovu. Termín power geometry použila poprvé D. Massey (1994 s. 149) „mocenská geometrie časoprostorové komprese. Ty se nacházejí, pro různé sociální skupiny a jedince, ve velmi odlišných způsobech vztahů k tokům a souvislostem.“ „Je to také o moci ve vztahu k tokům a pohybu. Rozdílné sociální skupiny mají odlišné vztahy k této tak odlišné mobilitě: někteří lidé jsou více odpovědní než jiní; někteří iniciují toky a pohyby jiní ne, někteří jsou více přijímáni než jiní, někteří tím jsou efektivně uvězněni.“

Ve zkratce to znamená, že každý má jiný vztah a jinou zkušenost s místem. Každý „zažívá“ domov jinak. Například pro ženy může domov představovat izolaci (objevuje se hlavně ve feministické geografii), protože v minulosti byla péče o domov výhradně ženskou záležitostí, naproti tomu muž bude domov zažívat úplně jiným způsobem. Moc ale znamená také to, že některé sociální vztahy jsou zvýhodněné oproti jiným, například některá místa jsou domovská (dům se zahradou, kde žije čtyřčlenná rodina v harmonii) a některá mohou být nedomovská (domov, kde se odehrává domácí násilí, útulek pro bezdomovce, azylový dům)

- *Domov je otevřený a bez měřítka*

Otevřeností domova je myšlena propustnost, poréznost. Skrze domov proudí různé sociální vztahy a emoce. To znamená, že domov je propojený s okolím a nemůžeme ho chápat jako oddělený celek. Například sociální vztahy se neodehrávají pouze uvnitř domova, máme vztah i se svým okolím, například se sousedem. Zároveň je to však místo soukromé.

Důležité je, že domov nedosahuje jednoho měřítka. Pro každého domov znamená něco jiného a také velmi záleží na kontextu, může tak nabývat spousty různých měřítek od domu skrze město až ke státu, nebo planetě. Například pokud budu v Praze a zeptají se mne, odkud jsem, s největší pravděpodobností budu jmenovat nějaké město, kde jsem se narodila nebo, kde právě bydlím. Kdyby mi ale položil někdo tu samou otázku v USA, budu za svůj domov považovat celou republiku nejen proto, že obyvatel USA by nejspíše ani nevěděl, o co se jedná, kdybych řekla Liberec, ale jde i o to, že pokud budu v USA, bude se mi stýskat po domově jako po celé republice, po českém jazyku, po české krajině, po českých lidech a české kultuře.

Nelze však domov chápat jako oddělené tři složky, domov je především komplex a mezi jeho složkami existují vztahy, které není možné opomíjet.

2.1.1. Druhý domov a druhé bydlení

Pod pojmem *druhé bydlení*¹ si většinou představíme objekt, který souvisí s rekreací v České republice, jsou tyto objekty často charakterizovány jako chaty, víkendové domky nebo rekreační objekty, které spadají do soukromého vlastnictví uživatelů, nebo si je lidé pronajímají, aby unikli z všednosti většinou městského života a měli tu možnost na víkend odjet někam jinam, do jiného prostředí, často někam do přírody. Druhé bydlení tedy představuje objekt, kde lidé nežijí trvale, ale tráví tu volný čas. Mimo rekreačních objektů existují i jiné druhy druhého bydlení, které jsou důležité především pro ty, kteří potřebují v místě strávit dlouhou dobu, ale stále si mohou udržovat i svůj původní domov. Mluvím především o studentech, kteří využívají koleje, internáty a priváty, můžeme sem zařadit i pracující lidi se služebním bytem. Všechny tyto lidi spojuje stejná vlastnost, tj. nutnost nového bydlení v místě, které se často nachází daleko od původního domova. Tento druh bydlení splňuje definici druhého bydlení i přesto, že nesplňuje podmínku rekreace, hlavním hlediskem k druhému bydlení je to, že si ponecháváme původní domov, kam se vracíme.

Druhé bydlení velmi úzce souvisí s druhým domovem. Protože druhé bydlení se postupem času může stát druhým domovem. Ač si zachováváme svůj původní domov (který můžeme později opustit), v novém místě, v druhém bydlení si vytváříme domov druhý. Je tomu tak protože člověk potřebuje cítit pocit domova, který dodává pocit bezpečí. A tak lidé z druhého bydlení svým působením přetvářejí druhé bydlení na druhý domov, utvářejí si okolí podle toho, aby se zde cítili dobře, ať už to znamená přestavbu nábytku, přidání poličky, nakoupení dekorací a doplňků. Dělají to proto, aby se zde cítili dobře a aby se sem rádi vraceli a to i přesto, že jim původní domov zůstává.

¹ "Druhé bydlení chápeme jako komplex jevů a procesů, spojených s objektem (či částí objektu), který je přechodným místem pobytu vlastníka či uživatele, využívajícího tento objek převážně k rekreačním účelům." (Vágner 1999, Fialová 200)" citace převzata z <http://web.natur.cuni.cz/ksgrrsek/geovoc/index.php?scn=read&id=1278024517> [cit. 22. 4. 2012]

Rozdíl mezi druhým bydlením a druhým domovem spočívá tedy v samotném jedinci, jak druhé bydlení uchopí a jak ho chápe. Kolej nemusí být nutně druhým domovem, student se nemusí ve svém pokoji vůbec zdržovat a může sem chodit jen spát a svůj volný čas bude trávit jinde, pak je velmi pravděpodobné, že tato místnost pro něj žádný domov znamenat nebude. Jak už jsem ale říkala, většina lidí si přetvářejí prostředí tak, aby se v něm cítili dobře. Druhých bydlení můžeme mít nespočet, můžeme si pronajmout chatu a byty v různých městech a všechny budou druhými bydleními (pokud je nepronajímáme), ale druhých domovů bude jen tolik, kolik si jich vytvoříme.

Když už máme definován pojem domov, můžeme přejít k otázce druhého domova. Relph (1976) tvrdí, že každý je svázaný s určitým místem, kde se narodil, kde vyrůstal, kudy procházel. To znamená, že člověk může mít více domovů. Člověk si domov vytváří a vždy si jeho kus nese s sebou. Například, když se člověk stěhuje, bere si část starých věcí jako například nábytek, staré fotografie a nejen materiální věci, ale také vzpomínky a zažité zkušenosti a tím uchovávají kousek starého domova. A i když se člověk přestěhuje do nového místa bez starých věcí, časem si vytvoří domov i na tomto místě. Člověk potřebuje pocít domova, protože domov poskytuje pocit bezpečí a klidu.

Místa, která se stávají novým domovem, nemusí být nutně daleko od původního domova. Určitě je lehčí vytvořit si nový domov ve stejném městě, jako byl náš původní, protože se nemusíme seznamovat a začleňovat do nového prostředí, navazovat nové vztahy s okolím, zvykat si na odlišný způsob života. Čím dále je náš nový domov, tím těžší je ho znovu vytvořit. Druhý domov může nabývat mnoho podob, což je závislé na dalších faktorech například věku nebo pohlaví. Druhým domovem může být venkovská chata (zvláště pro ty, kteří si ji postavili vlastníma rukama), internát, studentská kolej, privát, pronajatý nebo nový byt, pro některé lidi to může být i pracoviště, v takovém případě je to hlavně pro to, že se v původním domově necítili dobře, nebo prostě jen proto, že milují svou práci, baví je a rádi se do ní vracejí a tráví tu čas.

2.2. Vztah jedince a místa

Můžeme v místě žít, můžeme místo navštívit, můžeme místo znát z vyprávění druhých, z obrázků, uměleckých děl, z představ apod. Vždy na nás místo nějakým způsobem působí a my si vytváříme zkušenost s místem. Člověk se v novém místě snaží zorientovat a začlenit se. Nejprve si člověk vytváří nějaký vlastní „obraz“ místa tzv. image a mentální

mapu, podle kterých se orientuje v prostoru a které se mění v závislosti na tom, jak místo známe a jak moc se s ním identifikujeme. Pokud chce v daném místě člověk žít, je nutné se do prostoru zasvětit, to znamená vnímat více než jen místo samotné, ale proniknout i do sociálních vztahů v místě, vytvořit si vlastní vnímání, chápání místa. A v neposlední řadě se může s místem identifikovat - vytvořit si blízký vztah a vlastní identitu s místem a cítit se tu doma. Bližší definici těchto pojmů uvádím níže.

2.2.1. Image

Stavebním kamenem k vytvoření vztahu k místu je orientace v prostoru.

„Správná představa o prostředí poskytuje lidem cenný zážitek citové jistoty, jenž pomůže vytvářet i harmonický vztah mezi jedincem a okolím. To je opakem strachu, který způsobuje dezorientace.“ (Lynch 2004, s. 5) „Když se do takové situace dostaneme a zažijeme trochu úzkosti a nejistoty, pak nás to jen upozorní na to, jak úzce je orientace spojena s naší vnitřní rovnováhou a pocitem jistoty. I samotné slovo ztracen znamená něco horšího než jen nejistotu o tom, kde se nacházíme.“ (Lynch 2004, s. 4) Z toho vyplývá, že pokud se člověk dobře orientuje v prostoru, vytváří si s prostředím harmonický vztah a naopak, pokud se člověk špatně orientuje v prostoru, má strach, že se ztratí a okolí, které nepoznává, na něj nepůsobí dobře (to však neznamená, že v již utvořeném domově nemůžeme pociťovat strach jiného druhu). Zorientovat se v neznámém a nečitelném prostoru lze také, ale je zapotřebí velká pozornost a námaha. Image je mentální představa o části fyzického světa a velkou roli v jeho tvorbě hrají vzpomínky a dřívější zkušenosti.

Tvorba image

Termín image požívá Lynch (2004) „Image prostředí je produktem dvousměrného procesu, který probíhá mezi pozorovatelem a jeho okolím.“ (s. 6) Prvním, co ovlivňuje tvorbu image, jsme my sami. Každý jedinec vyhledává v prostoru kolem sebe záchytné body, významné prvky, podle kterých se následně orientuje. Výběr těchto prvků pak závisí na nás a našem zájmu. Pokud pojedou skupina cizinců na výlet, každého bude zajímat něco jiného například pro středoevropany se do popředí zájmu dostane moře, nebo pro pouštní obyvatele sníh, protože se s ním normálně ve svém prostředí nesetkají a je to pro ně rarita, zajímavost, která přitahuje jejich pozornost. V podobných skupinách se pak utváří i společné prvky, například pro ženy se stanou zajímavými obchodní centra, pro studenty se stanou zajímavými budovy univerzity, pro nábožensky založené lidi to budou kostely apod.

Důležitým faktorem v tom co se stane pro nás důležitým prvkem je imageability², tento termín používá Lynch (2004) „Je to vlastnost objektu, která u každého pozorovatele vyvolává silný image. Může jít o tvar, zvláštní barevnost nebo uspořádání celého objektu, které vyvolávají intenzivní, jedinečný, výrazně uspořádaný a prakticky použitelný image prostředí.“ (s. 9) Tyto objekty pak působí pronikavě a ostře a budí pozornost našich smyslů. Stávají se tak dobrým orientačním prvkem. Místo, které má vysokou imageability si člověk lépe uvědomuje a lépe se v něm orientuje.

Něco podobného jako imageability můžeme nalézt v Norbert-Schulz (1979, s.13), který tvrdí, že každé místo má určitý „charakter“, který se stává důležitou součástí naší zkušenosti s místem. „Obecně musíme zdůraznit, že všechna místa mají a charakter a že charakter je základním způsobem, jakým je nám svět „dán“.

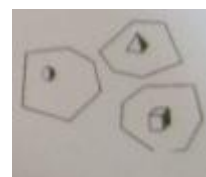
Proměnlivost image

Image se také mění v závislosti na tom, jak město poznáváme do větší hloubky a lépe se orientujeme. Podle toho charakterizuje Lynch (2004, s. 89) čtyři následující druhy image. „Image můžeme rozdělovat podle strukturálních vlastností, tedy podle způsobu, jakým jsou jeho části uspořádány a jaké vztahy mezi sebou navzájem vytvářejí.“

Následující obrázky převzaty z Lynche 2004.

a) *Množství oddělených prvků*

V této struktuře se objevují pouze významné prvky. Neexistuje tu žádná struktura ani vztahy. Člověk například ví, kde je radnice a kde je nádraží, ale není schopen se dostat od jednoho k druhému. Orientace takového člověka je bez pomoci nemožná.

b) *Struktura z určité pozice*

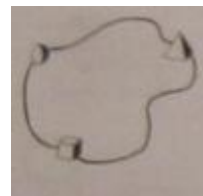
Části jsou dávány do vztahů ke směru. Vzdálenosti jsou relativní a celek je nespojitý. Takový člověk stojí na místě, které zná a odsud se orientuje ve směru jiného prvku, který zná.

² Slovo je složeno z dvou výrazů Image (obraz) a Ability (schopnost). V Norbert-Schulz (1979) překládá Kratochvíl tento pojem jako obrazivost.

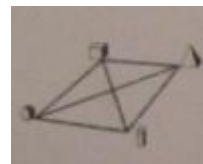
c) *Pružná struktura*

Části jsou spojené volně a pružně s určitými následnostmi. Takový člověk je schopen se orientovat ale pouze po známých trasách. Pokud by měl použít jinou trasu, mohlo by dojít ke zmatení.

d) *Zpevněná struktura*

Části jsou propojené na všech úrovních. Nedochází ke zkreslení. Takový člověk se již dokáže pohybovat svobodně po různých známých i neznámých trasách.

Z těchto druhů image lze vyzorovat určitou závislost na znalosti místa. Čím více člověk zná místo, tím bohatší je jeho mentální mapa a tím snadněji se orientuje. Čím více místo poznáváme, tím více obohacujeme svojí mentální mapu o další a další prvky, propojujeme nová místa pomocí nových cest a to nám umožňuje větší volnost pohybu.

2.2.2. Identita

Podle Castells (2011) je identita zdrojem lidského mínění a zkušenosti. Musí být rozlišována od toho, co sociologové tradičně nazývají rolemi. Role (například: být dělníkem, matkou, sousedem, kuřákem, členem instituce) jsou definovány normami, které jsou členěny společenskými institucemi a organizacemi. Identita jedince je zdrojem významu pro jedince samotného, tvořená jím samotným, konstruovaná pomocí procesu individualizace.

Castells (2011) tvrdí že, identity můžou vycházet z dominantních institucí, ale stanou se identitami pouze, pokud je jedinec internalizuje (přijme za své). Některé sebe-definice mohou splývat se sociálními rolemi, například být otcem/matkou je velmi důležitá sebe-definice z úhlu pohledu jedince. Identity jsou silnějším zdrojem významu než role díky tomu, že umocňují proces sebe-konstrukce a individualizace. Zjednodušeně identity představují významy, kdežto role představují funkce. Důležitou roli při tvorbě identity hrají historie, geografie, biologie, výrobní a reprodukční instituce, kolektivní vzpomínky, osobní fantazie a náboženství.

Kolektivní identity:

Castells (2011) se zaměřuje spíše na druhy kolektivní identity než individuální, což vyplývá z toho že Castells je sociolog (sociologie jako věda se zkoumá jednání lidí ve společnosti, jednání a utváření sociálních skupin, strukturu a vývoj společnosti). Castells rozlišuje tři druhy tvorby identity:

- a) *Legitimovaná identita*. Představovaná dominantními institucemi společnosti k rozšíření a racionalizování jejich dominance vůči sociálním jedincům. Tento druh identity vytváří občanskou společnost. Představuje množství organizací a institucí stejně dobře, jako sérii strukturovaných a organizovaných jedinců, kteří občas mohou reprodukovat konfliktní chování. Identita je zdrojem strukturální dominance.
- b) *Rezistentní identita* tvořená jedinci, kteří jsou v pozici devalvovaných nebo oceňovaných logikou dominance, a tak staví bariéry odolnosti a přežití na základě principů odlišných, od těch, prostupujících instituce společnosti. Tento typ identity vede k vytváření komunit (komunita může být specifickým příkladem domova, jedná se o případy menšinové společnosti, která není přijímána většinovou společností – tvoří se specifické městské čtvrtě ghetta, kde si menšinová společnost vytváří svůj domov). Vytváří kolektivní podobu odolnosti proti jinak nesnesitelnému útisku, obvykle na základě identit, které jsou definovány čistě historií, geografii nebo biologii. Například etnicky založené vlastenectví vyplývá ze smyslu odcizení na jedné straně a na druhé straně z odporu vůči neférovému politickému, ekonomickému nebo sociálnímu vyloučení.
- c) *Projektovaná identita*, kdy si jedinci mohou na základě poskytnutého kulturního materiálu vytvořit novou identitu, která předefinuje jejich pozici ve společnosti a takovým jednáním usilovat o transformaci celkové sociální struktury. To je případ, například když feministky odložili „bariéry“ odolnosti ženské identity a ženských práv a čelily patriarchalismu, tudíž patriarchálním rodinám a celé struktuře produkce, reprodukce, sexuality a osobnosti, na které byla společnost založena.

„Pojem identita je důležitý v definování sebe sama, kdo jsme, co jsme a v odlišení nás od ostatních“. (Pain a kol. 2001)

V knize *Key concepts in geography* (Katz C., 2003, s. 249-267) je identita chápána jako sociální konstrukce – produkt toho jak chápeme a interpretujeme svá těla a subjektivitu –

spíše než přírodní nebo biologickou podstatu. Identita je považována nejen za proměnlivou v čase i prostoru, ale také jako potencionálně založená na vůli v tom, že jedinci mohou vypracovat nové formy identifikace v, a diferencování proti (odlišnosti) sociálním vztahům jejich každodenního života.

„Toto chápání identity jako sociální konstrukce vede k většímu uznání faktu, že lidé jsou různě rozmístění po světě. My všichni jsme současně třídění podle třídy, rasy, pohlaví, sexuality apod. Pro některé teoretiky toto tvrzení vede k představám přizpůsobivosti nebo mobility, kde se identita jeví skoro jako druh Brownova pohybu³, v kterém lidé představují pohyb mezi jejich různými identifikacemi závisujícími na jejich životní situaci a jejich rozmary. Například někdo kdo je současně Velšan, Brit v pracovní třídě a mladý muž by mohl za daných okolností být identifikován jako Velšan - když sleduje národní fotbalový tým, nebo jako Brit - když cestuje na prázdniny, nebo jako člen pracující třídy - když je doma ve čtvrti své komunity, nebo jako pubert'ák - když navštěvuje kluby se svými přáteli. Jiní autoři poukazují na to, že jednotné chápání sociálních identifikací podle třídy nebo pohlaví jsou nevhodné pro vysvětlení a pochopení komplexní schopnosti dynamiky a bezpráví sociálního života. Například černé feministky tvrdí, že není stejné být černou ženou jako bílou ženou nebo černým mužem, identity nejsou pouze rozhodnutí v nebo vně různé momenty, nejsou to doplňky; být černá mění to, co znamená být ženou a být žena mění to, co znamená být černý a oboje pozmění třída atd.“ (Holloway, Rice, Vallentine 2003)

2.2.3. Zasněcenost

S identitou velmi úzce souvisí pojem zasněcenost. Pojmy zasněcenost (insideness) a nezasněcenost (outsideness) zavádí Relph český překlad převzat od Vávry (2010). Relph (in: Seamon 1996) tvrdí, že když je člověk zasněcený do prostoru, cítí se zde lépe než na jiných místech, více v bezpečí, „zakrytý“ (ve smyslu, že není vystaven okolí) a v klidu. Čím více je člověk zasněcený, tím více je posilována jeho identita s místem. Na druhou stranu je tu člověk nezasněcený, který se vyznačuje tím, že se od místa odcizuje nebo je od místa separován. Tento druh lidí pociťuje v místě určitou hranici mezi jeho osobností a okolním světem (například když pociťuje stesk po domově v novém místě). S tím souvisí to, že člověka nemůžeme jednoznačně nazvat zasněceným nebo nezasněceným, existuje

³ „Brownův pohyb je náhodný pohyb mikroskopických částic v kapalném nebo plynném médiu. Je limitou náhodné procházky“. (wikipedia. Org, citováno 13.4.2012)

totiž různé intenzity a variace. Odlišná místa evokují různé druhy identity pro různorodé skupiny lidí a jednotlivce, kteří mají různé zažité zkušenosti založené na různém vnímání, pocitech atmosférách a akcích.

Replh rozlišuje několik stupňů zasvěcenosti:

- a) *Existenciální zasvěcenost* představuje nejsilnější vnímání místa, hluboké ponoření se do místa. Představuje například situaci, kdy se lidé cítí doma, ve své komunitě a regionu.
- b) *Existenciální nezasvěcenost* je opakem pro existenciální zasvěcenost. Člověk má pocit neobvyklosti a odcizení. Typickým příkladem je příchod (přistěhování) do nového města, nebo návrat do rodného města po dlouhé době, kdy se město již změnilo a není možné ho identifikovat se starými vzpomínkami.
- c) *Objektivní nezasvěcenost* představuje situaci, zahrnující záměrný klidný přístup odloučení od místa. Místo je chápáno jako předmět studia, uchopitelná jako objekt nezávisle na vědci, který zkoumá. Jedná se o vědecký přístup k místu a prostředí, který využívají často projektanti a designéři. (Seamon, 1996)
- d) *Náhodná nezasvěcenost* představuje situaci, kdy je místo pouhým podkladem nebo bezvýznamným pozadím pro aktivity, například krajiny a místa kudy se projíždí nebo prochází někam jinam. (Seamon, 1996)
- e) *Behaviorální zasvěcenost* představuje situaci, zahrnující úmyslné navštěvování místa za účelem místo objevit. Místo je chápáno jako soubor objektů, pohledů nebo aktivit. Například zkušenost, kterou jsme si všichni prošli, když jsme se obeznámili s novým místem – přišli jsme na to, kde se nalézají různé památky, kudy vedou různé cesty apod., kdy do sebe vše zapadá a tvoří jedno kompletní místo. (Seamon, 1996)
- f) *Empatická zasvěcenost* představuje situaci, kdy je nezasvěcený člověk otevřený místu a snaží se ho hlouběji poznat. To vyžaduje empatii, zájem a upřímné zaujetí.

- g) *Zprostředkovaná zasvěcenost* zahrnuje hluboké nepřímé zaujetí místem. Člověk je přemísťován do místa pomocí představivosti – skrze hudbu, obrazy, romány, filmy nebo jiná tvůrčí média. (Seamon, 1996)

2.3. Vnímání místa

Jak již bylo řečeno, image je mentální představa o části fyzického světa. Tvoří tedy nějaký celek, který je tvořen z více menších a různě významných prvků. Lynch charakterizuje základních 5 prvků.

2.3.1. Prvky image podle Lynche (2004)

Na první pohled to nevypadá, že by městotvorné prvky mohly souviset s domovem. Je tomu ale jinak, protože prvky souvisí s každým člověkem vytvořeným místem, my se podle nich orientujeme, pohybujeme se po nich, vnímáme je (i když možná nevědomě). Tyto prvky jsou důležitou složkou k vytvoření mentální mapy, obrazu města v našich myslích. Prvky, které upřednostňujeme (které se objeví v naší mentální mapě) mohou mnoho vypovědět o našem subjektivním vnímání místa. Vzhledem k tomu, že i domov je druhem místa, je i tento pohled důležitý.

Než přistoupíme k charakteristice jednotlivých prvků, je důležité vědět následující:

- Prvek se může proměnit v závislosti na úhlu pohledu. Například pro řidiče bude dálnice cestou, ale pro chodce může znamenat okraj.
- Žádný prvek neexistuje sám o sobě. Prvky jsou vzájemně propojené a dohromady pak tvoří celek. Například na cestách se vyskytují uzly apod.
- Prvky se mohou překrývat nebo pronikat jeden do druhého.
- Prvky na sebe vzájemně působí. Jeden prvek může posilovat druhý, mohou se posilovat navzájem, nebo se naopak vzájemně popírat.

Lynch (2004) charakterizuje následující prvky:

Cesty

Cesty tvoří pro většinu z nás hlavní městotvorný prvek. Jsou velmi důležité, protože po nich pohybujeme a jejich význam může umocnit využití nebo nějaká aktivita, například obchodní tepna nebo tržiště, kam se lidé budou vydávat z důvodu nákupu. Jako významnější cesty se jeví takové, které mají jasný konec a začátek (cesty, které se stanou

významným prvkem, většinou splňují tuto podmínku). Na důležitosti cesty se podepisují významné prvky v okolí nebo významné uzly. Tvar cesty také není zanedbatelný, zalomení cesty dává vyniknout architektonickým objektům, neobvyklá šířka nebo tvar také budí pozornost jedince.

Cesty ale nemusí jen spojovat, mohou se stát bariérou a odříznout tak některou část města, typicky jsou to dálnice. Nebo, pokud se zbíhá větší počet ulic v jeden uzel, vede to k nepřehledné situaci a nejistotě jedince, stejně tak jako velké kruhové objezdy.

Většina z nás si zjednoduší ulicový systém tím, že si vybere hlavní, pro něj důležité ulice, po kterých se pravidelně pohybuje.

Uzly

Uzel lze charakterizovat jako strategické ohnisko, do kterého pozorovatel může vstoupit. Většinou nabývá formu křižovatky, ale může se jednat i o jinou formu koncentrace s určitou charakteristikou. Jsou chápány jako body, místa, kde se jedinec rozhoduje, kudy se vydá dále, ale mohou nabývat i forem lineárních nebo malých oblastí (například náměstí)

Okraje

Okraj, jak již název napovídá, odděluje dva různé druhy území. Mnohdy ve formě bariéry (vodní plocha, dálnice, vodní tok). Jsou vnímány z boku. Existuje i tzv. neúplný okraj, který není fyzicky moc vidět, ale lze si ho představit. Okrajem se může stát i cesta a naopak.

Oblasti

Oblasti jsou velké části města a vždy mají nějaké společné vlastnosti. Lidé je chápou zevnitř, protože se pohybují skrze ně. Dobře definovaná a charakteristická oblast může velmi usnadnit orientaci v prostoru. Mohou působit i jako ostrůvky ve větším celku. Vztahují se směrem dovnitř nebo ven.

Významné prvky

Významné prvky patří k nejdůležitějším prvkům, protože slouží jako záchytné body, fyzické jednotliviny, které lze většinou snadno identifikovat a podle kterých se lze orientovat. Nabývají různých forem a měřítek. Hlavním rysem, který tvoří významný

prvek je jeho unikátnost a zapamatovatelnost. Čím více je významný prvek výrazný, tím více nabývá na důležitosti, kterou může ještě více podpořit historická vazba. Lidé se většinou pohybují od jednoho významného prvku k druhému, což usnadňuje orientaci, protože významné prvky jsou většinou viditelné i z větší dálky.

2.3.2. Chápání místa podle Tuana

Tuan (Space and place, 1997) definuje ve své práci dva druhy místa, které nazývá veřejnými symboly (public symbols) a místy zvýšené péče (fields of care), české překlady převzaty od Vávra (2003). Veřejné symboly upoutávají především naše oči, vyvolávají pozornost lidí a často i úctu, je relativně jednoduché taková místa poznat. Naproti tomu místa zvýšené péče neusilují o vyvolání image lidí z vnějšku, jsou spíše vizuálně nenápadná, představují spíše citový vztah, není lehké je identifikovat pomocí externích kritérií. Mnoho míst prostupují obě podoby naráz a v různých stupních.

Veřejné symboly (vysoká imageability)	Místa zvýšené péče (nízká imageability)
posvátné místo	park
veřejná zahrada	domov, lékárna, hostinec
památník	Roh ulice, bezprostřední okolí (sousedství)
památková architektura	tržiště
náměstí	město
dokonalé město	

TABULKA 1: PŘÍKLADY MÍST PODLE TUANA [6]

Veřejné symboly

Podle Tuana (1997) příklady svatých míst mohou nabýt nekonečných rozměrů. Základní bod takové lokace, nemusí být nutně pozoruhodný, získává vysokou visibilitu a význam, protože střeží nebo ztělesňuje ducha. Moderní světská společnost odrazuje od víry v ducha, ať už ducha přírody nebo známé smrti, ale jeho stopy zůstávají v přístupu lidí k hřbitovům, obzvláště k těm národního významu; a samozřejmě také v přístupu nadšených památkářů, kteří mají tendenci vidět přírodní místa jako posvátná.

Tuan (1997) tvrdí, že veřejné památky vytváří místo tím, že lokalitě propůjčují důležitost a význam. Stavění monumentálních budov je charakteristické pro všechny vyspělé civilizace. Mnoho monumentů moderní doby připomínají významné osobnosti, ale je zde

důležitá výjimka. Na náměstí často můžeme nalézt památky a také často představují druh posvátného místa, ve smyslu, že mohou být věnována významné osobě a překročit pouze užitkářský cíl. Některé veřejné budovy jsou také symboly, jako například parlament, nebo Empire State Building. Města jsou také místa a dokonalá města představují také monument a symboly. Důkaz toho můžeme nalézt během druhé světové války, kdy bylo zničeno město Hiroshima, ale města Oxford nebo Kjóto byla ušetřena, protože byla respektována nepřitelem jako veřejný symbol. Takové rozpoznání místa „nezasvěceným“ člověkem je charakteristické pro místa, která představují veřejné symboly. Takováto místa jsou tedy rozpoznatelná i člověkem, který zde nemá svůj domov naopak od míst zvýšené péče, jak se dočteme dále.

Místa zvýšené péče

Podle Tuana (1997) mají taková místa několik znaků, které vypovídají o jejich povaze: mohou být poznány v podstatě pouze zevnitř. Lidé budují místa zvýšené péče, sítě mezilidských zájmů, ve fyzických uspořádáních. Na rozdíl od veřejných symbolů, místa zvýšené péče postrádají vizuální identitu. Lidé z vnějšku shledávají těžké je rozpoznat a ohraničit, například čtvrť, která je typem takového místa. Projektanti mohou označit oblast jako čtvrť, protože je to příklad shodného fyzického prostředí a lidé pocházejí z podobných socio-ekonomických tříd, jen aby zjistili, že místní obyvatelé nechápou čtvrť v tomto smyslu. Část, se kterou se identifikují, může být mnohem menší, například ulice nebo křižovatka. Kromě toho, přestože místní obyvatelé mohou silně vnímat místo, toto vnímání nemusí být nutně sebevědomé. Povědomí neznamená sebeuvědomění. Úplné proniknutí do prostředí znamená, takřkajíc otevřít se všem svým vlastnostem, ale znamená to také ignorovat fakt, že místo jako celek může mít odlišnou subjektivitu než všechna ostatní místa.

Místa tohoto typu jsou rozpoznatelná spíše pro lidi, kteří mají k místu nějaký vztah, proto je pro ostatní lidi, tak složité takové místo identifikovat.

2.3.3. Vnímání místa podle Relpha

Relph (in: Seamons, Sowers, 2008) tvrdí, že místo můžeme zažívat dvěma způsoby a to buď autenticky (authentically), nebo neautenticky (inauthentically). Autentické poznání místa zahrnuje přímou a opravdovou zkušenost kompletního celku identity místa, která není zprostředkovaná, nebo zkrácená řadou zcela svévolných sociálních a intelektuálních

zvyků o tom, jaká by zkušenost měla být ani řízená stereotypními (společenskými) zvyklostmi.

Jedinci i skupiny mohou vnímat místo nevědomě nebo úmyslně. Tedy, díky neustálému vnímání, může být nijaká městská část stejně autentická jako řecké Athény nebo gotické katedrály. Relph tvrdí, že v naší moderní době je naše původní vnímání místa postupně zastiňováno méně důvěryhodným postojem, který nazval *placelessness*. *Placelessness* znamená nenucené odstranění osobitých, výrazných míst a tvorba normalizovaných krajín, které vyplývají z necitlivosti k důležitosti a hodnotě místa.

Relph tvrdí, že *placelessness* vzniká z kýče (nekritického přijetí masových hodnot, nebo techniky) a potlačení zájmu o efektivnost cíle jako takového. Celkový dopad těchto dvou sil, který se projevuje pomocí procesů jako masová komunikace, masová kultura a ústřední moc, je narušením místa pro jednotlivce i skupiny, a nedbalá záměna různorodosti a významnosti míst ve světě se zaměnitelnými prostředími a prostory bez původu.

2.3.4. Vnímání místa podle Goulda

Zatím co podle Lynche si člověk utváří ucelený obraz místa (*image*), Gould, White (2004) rozlišují dva druhy míst „tady“ a „tam“. Mezi těmito místy probíhají toky zboží, lidí a informací. Definují pojem prostorová interakce (*spatial interaction*), který vyplývá z toho, že všechny svoje potřeby nemůžeme zajistit na jednom místě a musíme cestovat do jiného místa, abychom tyto potřeby zajistili. Z toho odvozují, že výběr místa, kde budeme bydlet, je přímo závislý na minimalizování pohybu, kterým zajistíme vše, co potřebujeme nebo chceme, zároveň se odvolávají na to, že je velmi nepravděpodobné najít místo, kde bychom obstarali vše, co bude potřebné. Výběr místa se řídí také vzdáleností od míst, která v okolí nechceme. Například rodina s dětmi bude chtít mít v okolí školku, kam by posílala své děti, zároveň však nebudou chtít bydlet u dětského hřiště kvůli hluku. Je také velmi pravděpodobné, že nebudeme chtít bydlet v centru města nebo v průmyslové zóně, ačkoliv bychom to mohli mít blíže do práce nebo do obchodu.

Lynch se tedy zabývá jednotlivými prvky místa, jejich vnímání a orientaci v prostoru a podle něj by ideální město mělo být vybaveno všemi druhy prvků, lidé by se v něm měli dobře orientovat a mělo by poskytovat dostatek vjemů. Gould se zaměřuje spíše na vztahy, toky a pohyby mezi jednotlivými místy. Ideální místo by se mělo nacházet blízko všeho, co

v daném okamžiku života potřebujeme, zároveň však ne moc blízko. Rozdílnost těchto dvou autorů spočívá tedy v jejich odlišném zaměření, zatímco Lynch je známým urbanistou, který se zabývá teorií a formou města, Gould je známý díky jeho prací, které se zabývají se prostorovou analýzou a mentálními mapami.

3. Praktická část

V praktické části se dostáváme k samostatnému výzkumu, který se zaměřuje na vnímání Liberce jako domova. V předchozí části práce jsem se zaměřila na vysvětlení pojmů a teorie, které je nutné znát, abychom se mohli do nějakého výzkumu vůbec pustit.

Můj výzkum je zaměřen na rozdíly ve vnímání Liberce jako domova a to především mezi studenty, kteří zde žijí teprve krátce v porovnání s lidmi zde již narozenými, kteří zde prožili celý život. Celý výzkum se skládá ze tří částí. Jako první měli lidé nakreslit mentální mapu města, poté s nimi byl proveden rozhovor, kde jim byly kladeny nejrůznější otázky a nakonec jim byly předloženy fotografie k identifikaci. V následujících kapitolách jsou prezentovány výsledky, které výzkum přinesl a podrobnější popis metod, které jsem použila.

Předem bych chtěla upozornit, že celý rozhovor s dotyčnou osobou trval přibližně 30 minut a proto nebylo možné zastavovat lidi na ulici, což průběh celého zkoumání značně ztížil, toto se značně odrazilo na počtu zkoumaných osob a proto je jejich počet nízký. Avšak informace, které jsem získala tímto způsobem, jsou velmi cenné, protože lidé, kteří si byli schopni udělat čas, brali výzkum vážně.

Celkem zkoumaných osob bylo dvacet. Z toho deset studentů, kteří nepocházejí z Liberce, kde jsem dbala i na zastoupení žen a mužů ve stejném poměru. Dalších deset osob představuje osoby narozené v Liberci, kde jsem se chtěla zastoupením přiblížit demografii Liberce. Jak demografické složení Liberce vypadá, jsem zjistila na webových stránkách ČSÚ a použila jsem k tomu soubor Obyvatelstvo měst podle pohlaví a věku k 31. 12. 2010. (viz tabulka). Podle procentuálního zastoupení obyvatel dle tabulky vyplývá, že z deseti osob bude pět žen a z toho jedna žena nad 65let a to samé s muži. Pro účely výzkumu byla vynechána kategorie obyvatel pod 15 let.

TABULKA 2: DEMOGRAFICKÉ SLOŽENÍ OBYVATEL PODLE ČSÚ K 31. 12. 2010

Celkem obyvatel	Věková skladba			
	101 865 (100%)	15-64 let		65let a více
71 331 (70%)		15 742 (15,5%)		
	muži	ženy	muži	ženy
	35 418 (50%)	35 913 (50%)	6 211 (40%)	9 531 (60%)

3.1. Mentální mapování

V první fázi rozhovoru bylo lidem krátce vysvětleno zaměření práce a také to, že jejich anonymita je naprosto samozřejmou věcí. První část rozhovoru, která se zaměřovala na vykreslení mentální mapy, byla velice složitá. I když lidem bylo vysvětleno, jak se taková mapa kreslí, setkala jsem se u většiny lidí se značnou nechutí něco takového dělat a to i když byli ujištěni o naprosté anonymitě. Nicméně několik map se mi podařilo získat.

3.1.1. Trocha teorie o mentálních mapách

Většina mého výzkumu je založena právě na mentálních mapách. Mentální mapa reprezentuje naši vnitřní představu o místě. Pokud například kreslíme plán města, je to z části mentální mapa, protože to co kreslíme je ovlivněno, tím jak město vnímáme, jak píše Gould (Down, Stea 2005, s. 184) „Lidský pohled na geografický prostor je velmi rozmanitý a pohledy jedinců jsou vždy z části unikátní. Vstupem do konkrétního pohledu člověka je spousta zkušeností, předsudků, přání, některé široce sdílené, jiné zcela specifické pro jedince.“

Zde je vhodné zmínit se, že existují dva druhy mentálních map a to tzv. „Lynchovské“ a „Gouldovské“. Lynchovské mapy zobrazují jedincovu představu o reálném světě, výsledkem je pak konkrétní náčrtek nebo schéma. Gouldovská mapa se liší už v samotném vzniku mapy, zde mapa totiž vzniká jako druhotný produkt. Gouldovská mapa se nezakládá na obrazu reality, ale na kladných či záporných pocitech k místu, kdy se tyto informace zaznamenávají do mapy.

Co se stává velmi důležitým, je to, že určité prvky takových map se budou shodovat. „Protože souhrn zkušeností jedince je jedinečný, může to na první pohled vypadat, že vnímáme svět kolem sebe zcela odlišně, naprosto individuálně. Ale kdyby tomu tak bylo, bylo by nemožné říct cokoliv obecně.“ (s. 185) Mapa se bude shodovat v místech, kde máme společné zájmy s ostatními, například studenti jistě zakreslí do mapy budovy školy, ženy starající se o domácnost mohou zakreslit nákupní centra, mladí lidé zakreslí místa, kam se chodí bavit, jako jsou hospody, diskotéky nebo kino. „Jednoduše, když dva lidé sdílejí stejný pohled, jejich společenské chování se bude poměrně úzce shodovat.“ (s. 186) Mapa tedy zahrnuje náš individuální pohled stejně jako ten, který máme společný s námi podobnými lidmi, jak říká Gould „část našeho pohledu je zcela individuální podle nás, zatím co jiná část je společná, nebo sdílená s mnoha ostatními“ (s. 186)

3.1.2. Výsledky analýzy mentálních map

Studenti

První kategorií, kterou se budu zabývat, jsou studenti. V mapách studentů se objevoval především jejich domov, který nechyběl v žádné mapě. Protože se zde nenarodili, je jejich domov zastoupen především v podobě studentských kolejí. Studenti představují věkovou kategorii do 26 let, tyto mladí lidé vyhledávají v okolí zábavu, a proto v mapách nechybí ani místa, kam se chodí bavit, zastoupené především společenskými kluby u kolejí, nebo různými hospůdkami i v centru města. Jelikož studenti tráví spoustu času ve škole, nechybí v mapách ani budovy školy, které se stávají i důležitým orientačním prvkem, hlavně v začátcích studia. Tradičně na mapách nechybí ani Harcovská přehrada, kudy studenti pravidelně chodí a kam se chodí odreagovat. Ve většině map se objevuje nádraží a terminál MHD, což pro studenty představuje formu dopravy po městě a také spojnici, jak se dostat domů. Na většině map se objevuje OD Fórum a OD Plaza, protože i studenti si musí občas něco nakoupit. Vzdálenější obchodní domy jako Globus nebo Nisa však nebyly ani v jedné mapě. U studentů mužského pohlaví se pak objevují i sportovní areály, jako například plavecký bazén, fotbalový stadion nebo i Tipsport arena. Ve všech mapách se vyskytuje radnice a nám. E. Beneše jako středový bod.

Protože studenti v Liberci žijí teprve několik let, kreslili mapu spíše trhaně a často mapu přepracovávali. Zajímavé je, že většina z nich si vybrala místo od kterého bude kreslit (jakýsi záchytný bod) a od tohoto bodu pokračovali dále. Vzdálenosti málokdy odpovídají

skutečnosti. A v neposlední řadě musím zmínit, že pouze jedna studentka zakreslila do mapky knihovnu.

Liberečtí rodáci

Rozdíl mezi mapami studentů a rodáků je patrný už v samotném vzniku mapy. Rodáci totiž začínali mapu zcela jiným způsobem. Místo toho aby si vybrali jeden bod, od kterého by kreslili mapu dále, jak to dělali studenti, rodáci si nejprve zakreslili pár důležitých míst a postupně pak vyplňovali prostor mezi nimi, což svědčí o větší zažitosti místa a lepší orientaci.

Hlavními body, které se objevovaly v každé mapě, jsou samozřejmě nám E. Beneše s radnicí a přilehlé divadlo. Hlavním rozdíly mezi mapami způsobovalo místo bydliště, jehož okolí bylo do mapy také zaznamenáno, proto se v některé mapě objeví Zelené údolí a v jiné zase Hanychov. Protože i spousta Liberečanů používá MHD, nechybí ani v těchto mapách terminál MHD. Místa zábavy se však značně liší, každý člověk má oblíbenou jinou hospůdku nebo kavárničku, nicméně ani tyto zařízení v mapách nechybí, nicméně se liší v místě a názvu. Dalším důležitým rozdílem je pojmenování ulic, což se u studentů moc nevyskytovalo, ale rodáci toho hojně používají, pokud nepoužijí název ulice, pak doplnili aspoň směr, kam ulice vede. Zajímavým prvkem je budova magistrátu, která se v mapě studenta vůbec neobjevila, nicméně pro občana žijícího v Liberci je velmi důležitá. Další rozdíl, který je z map patrný tvoří body zakreslené v mapě, zatímco studenti se orientovali na významné budovy a památky, jako ZOO, Babylon apod. rodáci hojně zakreslují především místa, kde měli dobrou kávu, kam si chodí kupovat nějaké speciality, nebo oblíbený podnik, kam si chodí sednout s přáteli. Hojně je v mapách zastoupen i Ještěd, kam chodí mnoho Liberečanů jen tak na výlet, nebo v zimě na lyže.

Muži vs. ženy

Rozdíl mezi mapami studentů a rodáků máme již za sebou. Můžeme si tedy ještě popsat pár rozdílů mezi mapami mužů a žen. Ač nechápu přesný původ toho proč se tomu tak děje, všichni muži mají v mapě zakresleno Šaldovo náměstí. Dalším co v mužské mapě většinou nechybí je oblíbená hospůdka a jak jsem poznamenala výše, tak se v mapách mužů objevují i sportovní areály. Další zajímavostí je, že většina mužských map je rozprostřena přes celou plochu papíru a to až do okrajů, ženy naopak nechávali více místa od okrajů, případně nechali nějaké části papíru prázdné. Na mnoha mapách žen se objevuje

budova divadla, která zase chybí v mužských mapách. Více se zde objevují nákupní střediska a různé kavárničky.

3.2. Interview

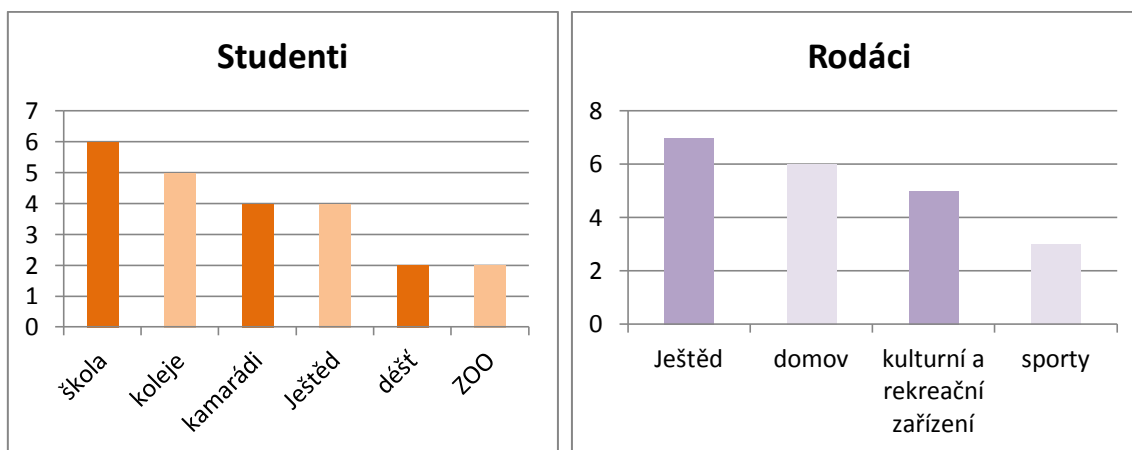
Druhá část výzkumu zahrnovala interwiev neboli rozhovor s dotyčnou osobou, při kterém jsem vyplňovala předem připravený dotazník. Dotazník jsem vyplňovala já sama, podle toho co mi lidé řekli. Nechtěla jsem, aby výzkum spočíval v tom, že lidem předložím pouhý dotazník, aby ho vyplnili, protože by mi uniklo spoustu zajímavých dalších informací, které bych se pouhým vyplňováním dotazníku nemusela dozvědět. Přesto ale stěžejním bodem této části byly otázky obsažené v dotazníku. Otázky byly pouze 4, nicméně jedna byla rozdělena na dvě části, kde se odpovídalo podle toho, zda je dotyčný rodák nebo student.

V hlavičce dotazníku se vyplňoval věk, pohlaví, povolání, vzdělání a způsob dopravy po Liberci, protože všechny tyto údaje mohou ovlivňovat to, jakou odpověď dostaneme.

3.2.1. Presentace výsledků z interview

V této sekci rozdělím zkoumané osoby pouze na studenty a rodáky, protože rozdíly mezi ženami a muži zde nejsou patrné a otázky k tomu nebyly ani takto koncipovány. Hlavním záměrem této sekce je získat rozdíly mezi studenty a rodáky. K prezentaci výsledků použiji koláčové grafy.

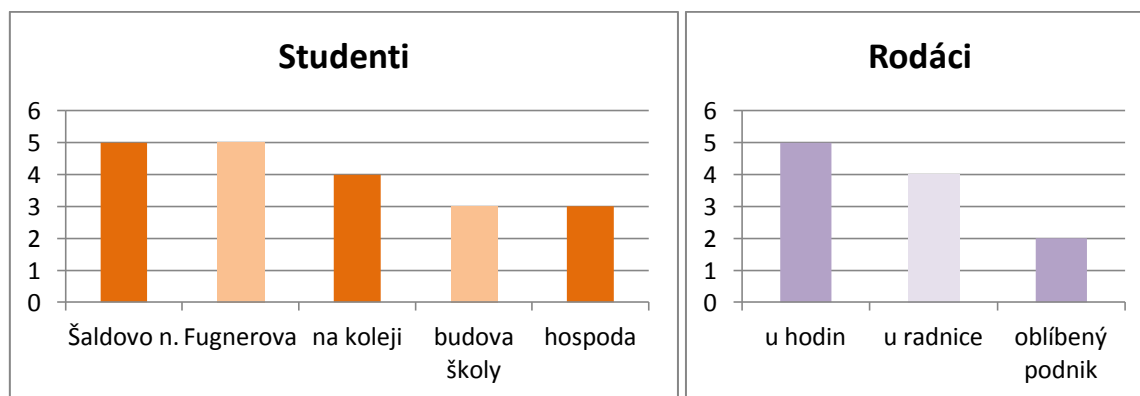
Otázka č. 1: Co první vás napadá při slovu Liberec.

Účelem této otázky bylo zjistit, co pro dotyčného Liberec vlastně znamená. Zvláštní je, že pouze jednoho studenta napadlo pod pojmem Liberec nový domov. Pro drtivou většinu

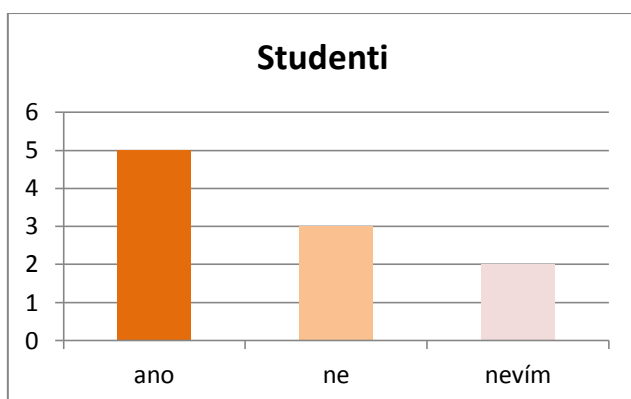
studentů představuje Liberec hlavně školu a věci s ní spojené. Pro rodáky představoval Liberec především domov, což byla očekávaná odpověď, často se také objevil symbol Liberce tedy Ještěd. Muži často jmenovali hokej ve spojení s Bílými tygry a ženy naopak Babylon nebo ZOO. Rodáci se na odpovědích více shodovali na rozdíl od studentů, kteří uváděli často mnoho odlišných odpovědí. V grafech vidíme nejvíce zastoupené názory obou skupin.

Otázka č. 2: Doplň „Sejdeme se.....“

Tato otázka měla prověřit, zda se rodáci scházejí na stejných místech jako studenti. Největším překvapením v této otázce bylo, že ač se rodáci i studenti scházejí na „Fugnerce“ prezentují to obě skupiny trochu jinak, studenti řeknou prostě Fugnerka, naopak rodáci v drtivé většině doplní, že „pod hodinama“. U obou skupin je patrné, že se pohybují po jiných místech, proto je pro studenty přijatelnější sejit se na koleji nežli u radnice a naopak pro rodáky je jednodušší sejit se u radnice, která představuje jakýsi střed města.

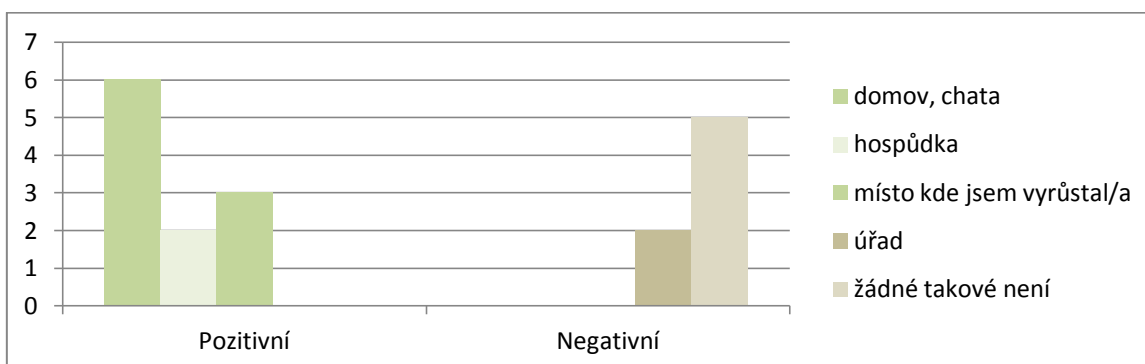
Otázka č. 3: (Pro studenty) Chcete/ plánujete v Liberci zůstat, žít tu?

Studenti, kteří by tu nechtěli zůstat, poukazovali na to, že Liberec je moc velké město a navíc není pro ně nijak přitažlivé, že je tu moc lidí a doma se mají dobře. Studentům, kteří

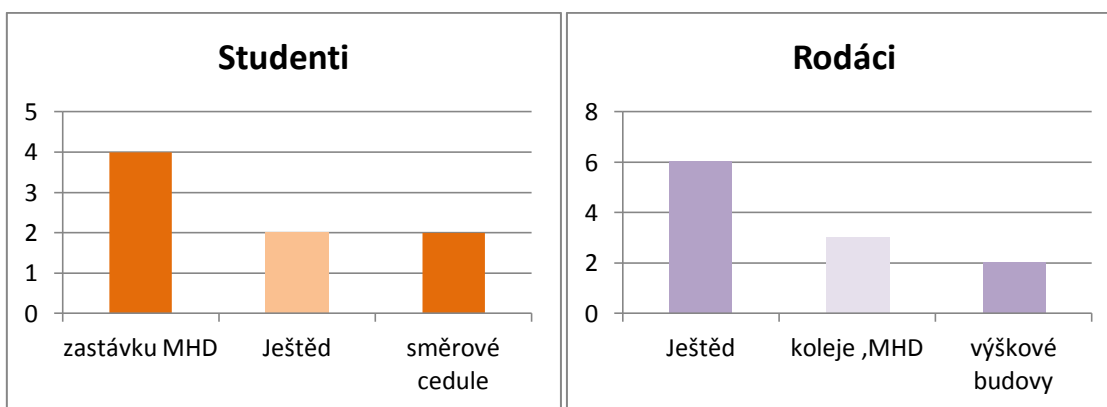
projevili zájem tu zůstat, se líbí, že je tu spousta především sportovního vyžití, těmto studentům se v Liberci líbí a považují ho za krásné město, ale hlavním důvodem pro většinu z nich je, že si zde našli spousta kamarádů, případně novou lásku a proto plánují zůstat.

Otázka č. 4: (Pro rodáky) Jmenujte místa, ke kterým máte speciální vztah v pozitivním i negativním smyslu.

Účelem této otázky bylo zjistit tzv. „domovská“ a „nedomovská“ místa v Liberci.

Otázka č. 5: Představte si, že jste se ztratil/a, co v okolí budete hledat, abyste našel/našla správný směr?

Z této otázky můžeme vyzorovat, podle čeho se lidé v Liberci orientují. Rodáci se orientují spíše podle bodů, které jsou vidět z dálky, neodmyslitelným takovým bodem je Ještěd, který je vidět skoro odevšad (pokud ho nezakrývá nějaká budova). Studenti hledají spíše MHD, protože většina z nich používá tzv. „lítačku“ a tudíž by počkala na nejbližší spoj, který by je dovezl na známé místo, nebo by se alespoň podívali na jízdní řád a pak šli podél trasy spoje.

3.2.2. Závěr

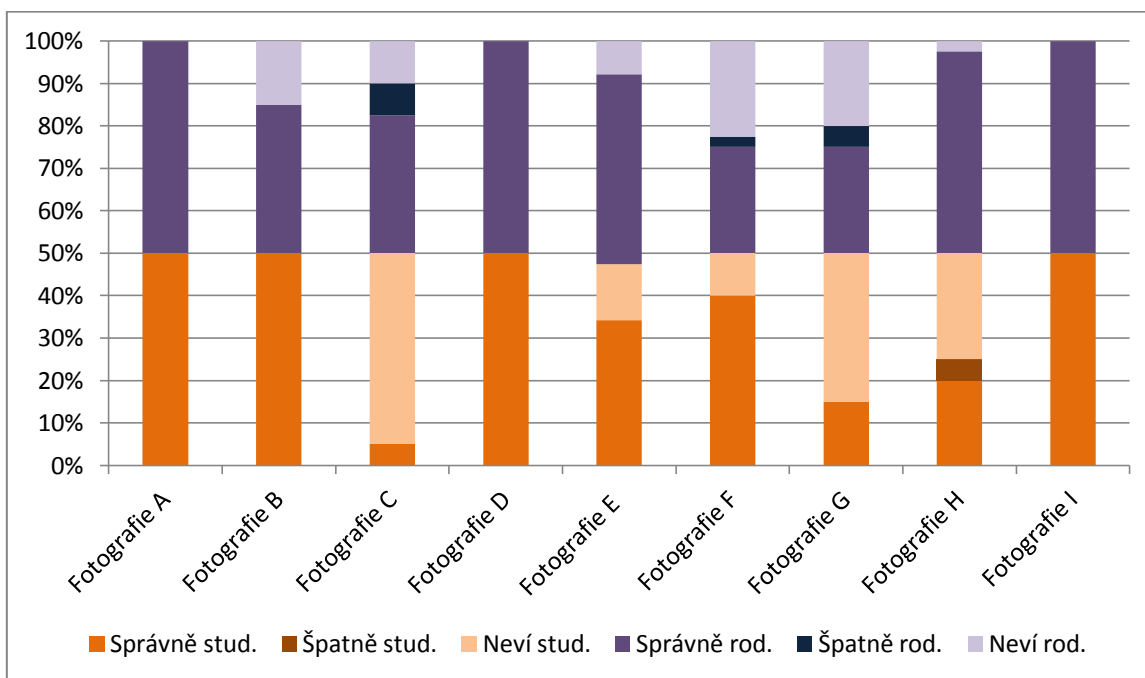
Po přečtení kapitoly jsou nám patrné mnohé rozdíly mezi rodáky a studenty, ale hlavně v otázce č. 4 můžeme pozorovat, že studenti nemají k rodákům zas tak daleko. Je možné předpokládat, že postupem času by se jejich orientační body změnili a studenti by se mohli začít orientovat více podle Ještědu. V první otázce je vidět rozdíl v chápání Liberce i toto by se postupem času nejspíše změnilo a po dostudování školy by se prioritním mohl stát nový domov, což je velmi pravděpodobné podle toho, že jsme v otázce č. 3 zjistili, že tu většina studentů hodlá nadále žít.

3.3. Identifikace fotografií

Ve třetí části výzkumu bylo zkoumaným osobám postupně předkládáno 18 fotografií, na kterých byla zachycena různá místa. Místa byla vybrána tak, aby zde byli zástupci míst známých tzv. symbolů města, ale i místa, která nejsou příliš známá a nacházejí se mimo centrum města, bylo včleněno i několik fotografií míst, která nejsou z Liberce, abych odhalila, zda nebude někdo pouze hádat a aby se i rodáci museli zamyslet nad tím, zda takové místo někdy v Liberci viděli. Tato část výzkumu byla inspirována Lynchem (2004, s. 146)., který ve své knize předkládá osobám fotografie Bostonu.

A	Liberecká radnice	D	Hodiny Fugnerova ul.	G	Vodní turbína (Dalešice)
B	Skleněná pyramida v Louvre (Paříž)	E	S-tower	H	Valdštejnské domky
C	Náměstí pod Branou	F	Památník obětem komunismu	I	Liberecká přehrada

Fotografie A - I:

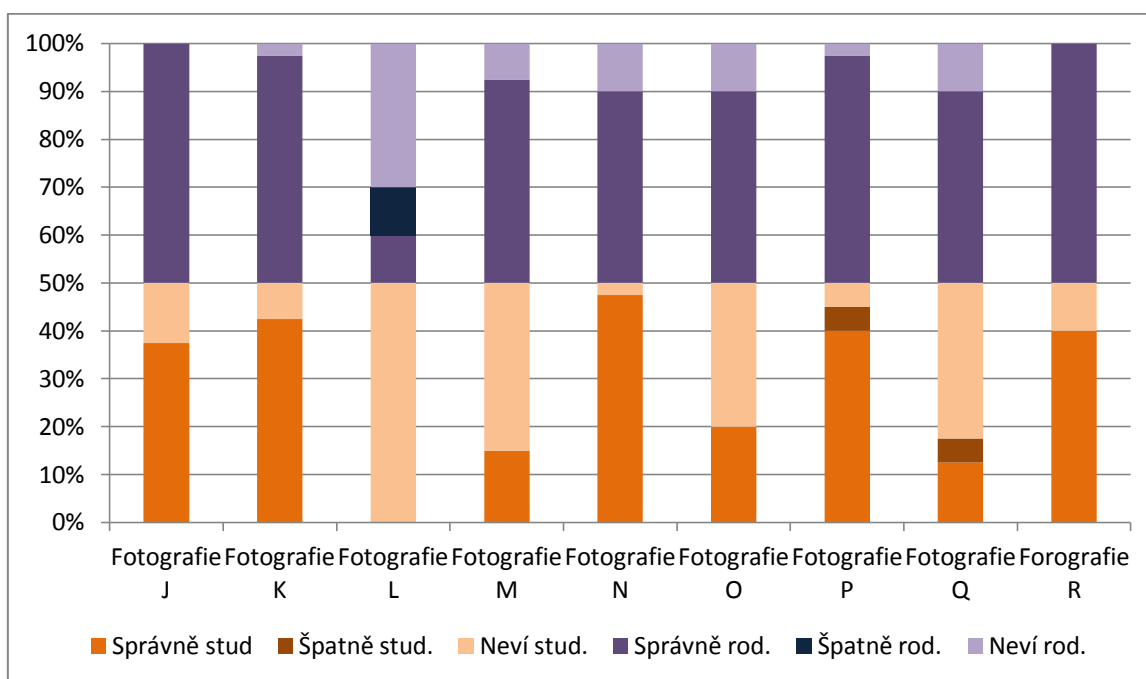

Jak je vidět z grafu, bezpečně všech 20 zkoumaných osob poznalo symboly Liberce a to radnici, hodiny na terminálu MHD i Libereckou přehradu. Studentům nedělalo potíže identifikovat skleněné pyramidy v Louvre, což může být způsobeno jak všeobecným rozhledem, který studenti vysokých škol mají, tak i tím, že tyto pyramidy se objevily ve velmi známém filmu Šifra mistra Leonarda. Větší problém s rozeznáním Louvru měli rodáci, nejspíše proto, že je zde zastoupena starší generace, která se už moderním filmům moc nevěnuje. Na fotografii C je zachyceno náměstí pod Branou (známé taky jako Liebiegovo městečko), s jehož poznáním měli problém hlavně studenti, což je způsobeno tím, že se toto místo nenachází na jejich trasách pohybu, naopak rodáky tento obrázek nezmátl a mnoho z nich použilo i místní název Ivaňák, jak se náměstí dříve jmenovalo. Fotografie E byla také ve většině případů rozpoznána, protože se nachází nedaleko MHD terminálu, neunikla ani studentům, horší to pak bylo s identifikací budovy, kde spíše hádali, co se v dané budově může nacházet. Zajímavé výsledky přinesla fotografie F, kde byli studenti úspěšnější, což je nejspíše způsobeno tím, že tudy vede trasa z Harcovských kolejí směrem do města, objekt však identifikovali spíše jako zrcadlo, což svědčí o tom, že tudy sice chodí, ale u objektu se zřejmě moc často nezastaví. Rodáci překvapili s tím, že hodně z nich nemělo tušení, co na fotografii vlastně je, může to být způsobeno tím, že památník se nachází nedaleko přehrady, tedy na okraji města, kudy nevede tradiční trasa rodilého občana do práce, avšak ti, co fotografii rozeznali, dobře identifikovali, že je to

památník. Fotografie G zmátla většinu dotazovaných a i rodáci se museli zapřemýšlet, zda se něco takového v Liberci vyskytuje, většinou to ale skončilo u váhavého „nevím“. U fotografie H se objevuje ten samý úkaz jako u fotografie s památníkem. Mnoho studentů vědělo, kde se dané domy vyskytují, horší to už bylo s názvem, kde uváděli spíše něco jako starý dům. Rodáci ale bezpečně poznali, že se jedná o zdejší Valdštejnské domky.

J	Bývalá Textilana	M	Kanály, ulice spojující Pražskou a Širokou	P	Kostel sv. Antonína Velikého (Liberec)
K	Park na rybníčku	N	Univerzitní budova K	Q	Kostel Máří Magdalény (Liberec)
L	Socha na Vyšehradu (Praha)	O	Skatepark (Liberec)	R	Staveniště u ulice na Perštýně

Fotografie J – R:

Na fotografii J můžeme vidět budovu bývalé Textilany, s jejímž poznáním neměli problém ani rodáci ani studenti, studenti však identifikovali budovu jako „nějakou bývalou továrnu“, což opět značí to, že studenti mají problém s místními názvy. Na fotografii K je zachycen park na Rybníčku, což je hodně vžitý název i díky tomu, že se tak jmenuje tramvajová zastávka, proto s tímto názvem neměli problém ani studenti. Fotografie L představuje sochu z parku na Vyšehradu, u které nebyl ani jediný student schopný říct, že v Liberci určitě není, zato někteří rodáci byli schopni jistě určit, že tato socha v Liberci

určitě není, statistiku jim kazí pár jedinců, kteří si sochu myslně zaměnili za sochu v Lidových sadech nebo v zámeckém parku. Fotografie M znázorňuje velmi zajímavou uličku, která spojuje ulici Širokou a Pražskou, jedná se o vedlejší uličku, která není lidem jen tak na očích, avšak skrývá se tu veliká turistická zajímavost a to kanály různých měst, studenti měli s touto uličkou veliký problém, jen málo z nich si trouflo říct, že se tato ulička v Liberci nachází, velké překvapení připravili rodáci se svojí přesnou definicí. Univerzitní budovu školy rozeznali studenti bez problémů, neočekávané bylo to, že i rodáci vnímají ve svém městě univerzitní budovy. Fotografie O zobrazuje liberecký skatepark, který měli studenti problém rozeznat, protože se tudy tradičně nepohybují. Stejně tak kostely, které místní dobře znají a troufnou si i přesně jmenovat o který kostel se jedná, dali studentům hodně zapřemýšlet. Znamější kostel sv. Antonína byl pro studenty známější, protože se nachází vedle nám. E. Beneše, kudy se studenti často pohybují. Jako poslední bylo k určení staveniště u ul. Na Perštýně, které je rodákům trnem v oku a i mnoho studentů si této nevhledné díry všimlo. Velkým rozdíl, však ukázal dotaz na to, co by se tu mělo stavět, či co bylo záměrem tu postavit. Pro studenty to je prostě díra, kde se možná něco staví a tím to pro ně končí, ale rodáci ukazují zájem o své prostředí, i když většina z nich nebydlí v nejbližším okolí a na tuto otázku se mi dostalo odpovědi ve formě budoucího kulturního centra nebo galerie.

3.3.1. Závěr

Z této části je jasně zřetelné, že studenti, kteří se v Liberci pohybují jen krátce, mají problém s místními názvy, což může být spojeno nejen s krátkou dobou pobytu v Liberci, ale i se společností, ve které se studenti nacházejí, protože většina studentů se pohybuje ve společnosti svých vrstevníků, také studentů. Velikou roli může hrát i to, že přes všední dny se věnují studiu a o víkendech pak jezdí domů, tudíž jim nezbývá čas na procházky po okolí. Kdyby studenti projevili trochu více zájmu o své okolí a aktivně ho zkoumali během volného času, více by se přiblížili k znalostem rodilých občanů.

4. Závěr

V teoretické části práce jsou popsány různé pohledy na domov z pohledu různých autorů. Domov je rozebírán z mnoha úhlů od vysvětlení pojmu domov, přes vysvětlení pojmu druhý domov, rozebírán je i vztah jedince k různým druhům míst, popsány jsou i jednotlivé složky domova. To vše bylo nutné nejprve rozebrat, abychom se mohli posunout k zajímavější praktické části, protože praktická část se musí opírat o teorii.

Praktická část se zakládá na výzkumné práci, na kterou jsem se velmi těšila. Jsem velmi ráda, že se mi tato část práce povedla uskutečnit podle mých představ. Jedinou výtkou, kterou bych udělila sama sobě je počet zkoumaných osob, který není dost reprezentativní, avšak i to je popostrčením k budoucímu rozšíření práce. Během praktické části jsem se setkala s mnoha komplikacemi, které mi ztížily průběh celé práce, ale těší mne, jak práce nyní vypadá, i když leckde je co vylepšit.

Cílem mé práce bylo zjistit, zda občané narození v Liberci a studenti, kteří zde žijí již pár let, vnímají toto místo stejně. Nelze tedy říci, že by studenti vnímali Liberec jako svůj domov, ale mnoho z nich je nakloněno tomu, aby tomu tak do budoucna bylo. Myslím, že označení druhý domov je zcela zasloužený a studenti by s ním souhlasili, přece jen všichni budou vzpomínat na svá studentská léta až do konce života a k tomu bude Liberec neodmyslitelně patřit. To zda studenti budou vnímat Liberec jako domov, záleží na každém z nich a pokud se v nich najde touha po vlastním domově, například z důvodu, že se jim v bývalém domově nelíbilo, tak jim Liberec tuto možnost jistě nabízí. Pokud se budou o místo, ve kterém žijí aktivně zajímat a zkoumat ho, mohou už po pár letech prohlásit, že je to jejich domov a jejich vnímání místa se bude jen málo lišit od vnímání rodáky.

4.1. Porovnání s osobní zkušeností

Na úplný závěr bych se ráda podělila o osobní zkušenost, která se mi díky studiu v Liberci naskytlá. Velmi mě překvapili výsledky studentů, protože moje osobní zkušenost je zcela jiná. Moje mentální mapa se více podobá rodákům než studentům. Tento rozdíl může být způsoben tím, že můj původní domov se nachází opravdu daleko od Liberce. Trasou přes

Hradec Králové to do mého rodného Náchoda je zhruba 150 km, tato trasa zabere autem zhruba 2 hodiny a vlakem nebo autobusem dokonce 3 hodiny, což způsobuje to, že se domů nevracím každý víkend jako většina studentů. Domů jezdím zhruba jednou za ¼ roku nejlépe na nějaký prodloužený víkend, protože jinak se mi to časově ani finančně nevyplatí. Bydlím na privátu a mám tu zařízenou svou domácnost, takže ani vyprání prádla mě nenutí odjet domů častěji. Trávím v Liberci tedy většinu roku, ani o zkouškovém a prázdninách se domů nevracím. A tak mi nezbývalo nic jiného, než se tu zabydlet, utvořit si tu svůj vlastní domov. Když jezdím domů za rodiči, nevnímám to jako návrat do onoho domova, ale jako návštěvu v bývalém domově. Ráda se projdu po ulicích, kde jsem vyrůstala a vzpomínám na doby minulé. Ale nyní je mým domovem Liberec. Rozdíl mezi mnou a studenty, které jsem hodnotila v praktické části, je tedy způsoben asi tímto. Další co k tomu přispívá, je to že když už trávím v Liberci i víkendy, jsem nucena nějak využít svůj volný čas, který jsem hlavně první roky studia trávila tím, že jsem si dělala dlouhé procházky po okolí. Lákala mne místa, kde jsem ještě nebyla, co jsem ještě neviděla a proto bych nejspíše méně váhala u identifikace fotografií. Nevozím si jídla z domů, jako většina studentů. Musím v Liberci nakupovat, a protože se mi nedostává mnoho financí, jako asi žádnému studentovi, mám znalosti i o různých nákupních centrech Liberce a to i těch mimo centrum. Myslím, že se tedy více podobám rodákům než studentům, za těch pár let, co zde žij, jsem pochytila i několik místních názvů i když nemůžu tvrdit, že bych znala všechny. A i když po dlouhém zvažování jsem usoudila, že v Liberci nezůstanu a vrátím se do rodného města (především kvůli rodině), Liberec vždy zůstane v mém srdci jako můj studentský domov a stejně jako se dnes vracím do Náchoda a při procházkách vzpomínám, tak doufám, že v budoucnu se někdy vrátím do Liberce a budu vzpomínat na svá studentská léta.

5. Seznam použitých zdrojů

- [1] BLUNT, A., DOWLING, R. 2006 *Home*. Londýn: Routledge, Taylor & Francis Group. 305 s. ISBN 0-415-33275-3.
- [2] BLUNT, A. WILLS, J. 2000. *Dissident geographies: an introduction to radical ideas and practise*. Prentice hall. 212 s. ISBN 0-582-29489-4
- [3] CASTELLS, M. 2011. *The information age: economy, society, culture*. Volume II. The Power of identity. 2. vydání. [online] Wiley-Blackwell. [cit.18. 2. 2012] 584 s. ISBN: 978-1-4443-5629-8. Dostupné z:
http://books.google.cz/books?id=I9asXV40MegC&printsec=frontcover&dq=the+power+of+identity&hl=cs&sa=X&ei=yRs1T_GJJomf-Qaul4zwAQ&ved=0CDEQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false
- [4] ČSÚ. 2010. *Vybrané charakteristiky populačního vývoje ve městech v letech 1999-2010*. [online] [cit. 12.4.2012]. Dostupné z:
http://www.liberec.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/mesta_a_obce
- [5] DOWN, D. M. STEA D. 2005. *Image & enviroment: cognitive mapping and spatial behavior*. [online] Transaction publishers. s. 439. ISBN 0-202-30766-2. [cit. 12. 3. 2012] Dostupné z
<http://books.google.cz/books?id=dnwkmQ1fuUAC&printsec=frontcover&dq=stea&hl=cs&sa=X&ei=HfpZT4WsBoPJ8gP3vMHkDg&ved=0CC8Q6AEwAA#v=onepage&q=stea&f=false>
- [6] ENTRIKINJ. N., TEPPLER H. J. 2005. *Humanism and democratic place-making*. In Approaches to human geography. Sage Publications. ISBN 0-7619-4263-7
- [7] GOULD P., WHITE R. 2004. *Mental maps*. [online] Roudledge. [cit. 19.4.2012] Dostupné z:
http://books.google.cz/books?id=AQJ8O64yMQoC&hl=cs&source=gbs_navlinks_s
- [8] HOLLOWAY, L. S. RICE, P. S. VALLENTINE, G. 2003. *Key Concepts in Geography*. London: Sage. 342 s. ISBN 0-7619-7389-3

- [9] LYNCH, K. 2004 *Obraz města: the image of the city*. Praha: Bova Polygon. 202 s. ISBN 80-7273-094-0
- [10] MASSEY, D. 1994. *Space, place and gender*. Polity press. 280 s. ISBN 0-7456-1236-9
- [11] NORBERG-SCHULZ CH. 1979. *Genius Loci*. Přeložil: Kratochvíl P., Halík P. Odeon 1994. ISBN 80-207-0241-5
- [12] PAIN, R. BARKE, M. FULLER, D. GOUGH, J. MACFARLANE, R. MOWL, G. 2001. *Introducing to social geographies*. London: Arnold. 320 s. ISBN 0-340-72006-9
- [13] SEAMON, D. 1996. *A singular impact: Edward Relph's Place and placelessness*. In *Environmental and Architectural Phenomenology Newsletter* [online], ročník 7, číslo 3. [cit. 10. 2. 2012] Dostupné z <http://www.arch.ksu.edu/seamon/Relph.htm>
- [14] SEAMON, D. SOWERS, J. 2008. *Place and placelessness (1976): Edward Relph* In P. Hubbard, R. Kitchin, G. Valentine. *Key text in human geography*. Sage. 236 s. ISBN 978-1-4129-2260-9
- [15] TUAN, Y.-F. 1997. *Space and place: humanistic perspective* In S. Gale, G. Ollson *Philosophy in geography*. [online] 40 s. 387-427. [cit. 25. 2. 2012] Dostupné z: http://apcg.uoregon.edu/amarcus/geog620/Readings/Tuan_1979_space-place.pdf
- [16] VÁVRA, J. 2010. *Jedinec a místo, jedinec v místě, jedinec prostřednictvím místa*. *Geografie* [online], 115, č. 4, s. 461–478. [cit. 8. 3. 2012] Dostupné z: <http://geography.cz/sbornik/wp-content/uploads/2010/12/g10-4-6vavra.pdf>
- [17] VÁVRA J., 2003. *Studie: Vnímání místa*. *Britské listy* [online] [cit. 20. 3. 2012] ISSN 1213-1792 Dostupné z: <http://blisty.cz/art/14798.html>

6. Přílohy

FOTOGRAFIE A

FOTOGRAFIE B

FOTOGRAFIE C

FOTOGRAFIE D

FOTOGRAFIE E

FOTOGRAFIE F

FOTOGRAFIE G

FOTOGRAFIE H

FOTOGRAFIE I

FOTOGRAFIE J

FOTOGRAFIE K

FOTOGRAFIE L

FOTOGRAFIE M

FOTOGRAFIE N

FOTOGRAFIE O

FOTOGRAFIE P

FOTOGRAFIE Q

FOTOGRAFIE R